

NÄKEMYKSIÄ AINETUNNISTUKSESTA JA SEN TOTEUTUKSESTA

Kadulta labraan -tutkimuksessa tavoitetut huumeita käyttävät ihmiset ja terveysneuvontapisteiden työntekijät pitivät tärkeänä, että ainetunnistusta kehitetään osaksi suomalaista haittoja vähentävää työtä.

Teksti Ronja Järvelin & Teemu Kaskela

Ainetunnistuksella tarkoitetaan muun haittoja vähentävän työn ohessa tapahtuvaa toimintaa, joka mahdollistaa ihmisille heidän hallussaan olevien huumausaineiden kemiallisen sisällön tunnistamisen ja tähän liittyvän tiedon jakamisen. Ainetunnistusta tehdään erityisesti läntisessä Euroopassa. Suomessa ainetunnistuksesta on puhuttu viime vuosina, mutta toistaiseksi se ei ole käytössä.

Marraskuun 2018 ja maaliskuun 2019 välisenä aikana toteutettiin Kadulta labraan -pilottitutkimus. Tutkimuksessa kerättiin tyhjiä muovipusseja, joita oli käytetty huumeiden säilytykseen. Tavoitteena oli selvittää, missä määrin laboratoriolöydökset vastasivat kuvausta, jona aine oli myyty. Jäämänäytteen tuojalla oli mahdollisuus jälkikäteen saada tietoa laboratoriotutkimuksen tuloksista ja keskustella aineen käyttöön liittyvistä riskeistä.

Tutkimuksesta on julkaistu kattava suomenkielinen tutkimusraportti, jonka voi ladata A-klinikkasäätiön Tietopuusta.

Osana tutkimusta kerättiin palautetta tutkimuksen toteutuksesta ja näkemyksiä mahdollisen ainetunnistuksen käyttöönotossa huomioitavista asioista. Tietoa kerättiin strukturoiduilla ja avoimilla kysymyksillä tuloksen hakemisen yhteydessä. Tulos haettiin 61 näytteestä. Työntekijänäkökulmaa selvitettiin lisäksi tutkimuksen toteutuspaikkana toimi-

neen terveysneuvontapisteiden kolmen työntekijän ryhmähaastattelulla.

NÄYTEITÄ TUONEIDEN NÄKÖKULMA

Huumejäämiä sisältäneitä pusseja analysoitavaksi tuoneet ihmiset ilmaisivat selvästi halukkuutensa käyttää ainetunnistuspalvelua, mikäli se olisi Suomessa mahdollista. Oma halu käyttää ainetunnistuspalvelua ilmaistiin kaikissa 56 vastauksessa yhtä lukuunottamatta.

Avoimissa vastauksissa korostuivat tulosten nopeutta ja tarkkuutta koskevat toiveet. Tulosten saamisen odotusaikaa, joka tutkimuksessa venyi välillä yli kuukauden mittaiseksi, pidettiin liian pitkänä. Laadullisen analyysin lisäksi toivottiin mahdollisuutta saada tietoa pitoisuuksista ja ei-psykoaktiivisista jatkeaineista.

Vastauksissa toistui toive, että aineita voitaisiin tuoda tunnistettavaksi myös muualle kuin terveysneuvontapisteisiin. Osa pohti, että suonensisäisesti huumeita käyttäville suunnatussa terveysneuvontapisteessä asioiminen saattaisi tuntua joistain potentiaalisista asiakkaista leimaavalta. Toisaalta useimmat eivät olleet kokeneet terveysneuvontapisteessä asiointia ongelmana.

Ainetunnistuksen toivottiin sijaitsevan keskeisellä paikalla ja olevan auki useina eri päivinä vii-

Kadulta labraan -tutkimuksessa analysoitiin tyhjiä muovipusseja, joita oli käytetty huumeiden säilytykseen.

kossa. Ilta-aukioloa pidettiin hyvänä työssäkäyvien tavoittamiseksi.

Tutkimukseen osallistuneilta tiedusteltiin myös, mitkä olisivat parhaita kanavia varoittaa liikkeellä olevista aineista, joiden sisältö ei vastaa kuviteltua. Eniten mainintoja saivat sosiaalinen media (33 mainintaa), varoittamiseen tarkoitettut verkkosivut (29 mainintaa) ja salatun Tor-verkon sivusto (28 mainintaa). Myös tiedottamista terveysneuvontapisteissä ja hoitopaikoissa pidettiin tärkeänä (25 mainintaa). Uutismedia ja vertaistyöntekijät saivat kumpikin kymmenisen mainintaa.

Päihdepalveluita käyttäneet henkilöt nostivat ensisijaiseksi varoituskanavaksi terveysneuvontapisteet ja hoitopaikat (34 % näiden henkilöiden antamista maininnoista). Henkilöt, jotka eivät olleet käyttäneet elämänsä aikana mitään päihdepalveluja, korostivat erillisten verkkosivujen merkitystä (32 % näiden henkilöiden antamista maininnoista).

Mahdollisuutta mahdollisimman anonyymiin asiointiin pidettiin tärkeänä. Yksittäisissä vastauksissa toivottiin esimerkiksi mahdollisuutta saada tulos kirjeitse tai salasanalla avulla netistä. Mahdollisesta tulevaisuuden ainetunnistuspalvelusta tulisi viestiä mahdollisimman laajasti.

TERVEYSNEUVONTATYÖTÄ TEKEVIEN NÄKÖKULMA

Näytteiden keruupaikkana toimineen terveysneuvontapisteiden työntekijät kuvasivat tutkimuksen vaikutuksia omaan työhönsä positiivisesti. Tutkimus ja siitä kertominen olivat toimineet ”hyvänä lisänä” omaan työhön. Eräs työntekijöistä kuvasi, että tutkimuksesta kertominen toimi sopivana keskustelun-avauksena etenkin uusien asiakkaiden kanssa.

Työntekijät kuvasivat asiakkaiden suhtautuneen tutkimukseen etenkin sen alkuvaiheessa epäluuloisesti. Epäilykset liittyivät ennen kaikkea anonymitettiin. Asiakkaiden kerrottiin olleen huolissaan

muun muassa tietojen väärinkäytöstä ja mahdollisuudesta sormenjälkien ottamiseen. Luottamuksen kerrottiin vahvistuneen tutkimuksen edetessä, kun tutkimukseen osallistuneet olivat hakeneet tuloksia ja kertoneet niistä eteenpäin.

Terveysneuvontapisteiden työntekijät nostivat esiin joitakin asioita, joihin tulisi kiinnittää huomiota kehitettäessä ainetunnistusta terveysneuvontapisteiden yhteyteen. Kehitysehdotuksissa korostui asiakasryhmän erityispiirteiden huomiointi.

Monien asiakkaiden elämäntyylin kannalta olenaisena pidettiin paitsi tulosten saamisen nopeutta myös palvelun sijaintia ja aukioloaikoja. Ainetunnistuksen sijaitseminen terveysneuvontapisteiden yhteydessä koettiin madaltavan osallistumiskynnystä pisteen asiakkaille. Mahdollisuutta aineiden tunnistamiseen ja tulosten saamiseen useammin kuin kerran viikossa pidettiin myös tärkeänä asiakaskunnalle.

”Tanskan malli” keräsi työntekijöiltä kiitosta ja sitä pidettiin Suomeen sopivana. Tanskassa ainetunnistusta on toteutettu valvottujen käyttötilojen yhteydessä niin, että tuloksen saamiseen kuluu vain noin viisi minuuttia.

AINETUNNISTUKSELLE KOETTIIN TARVETTA

Sekä terveysneuvontapisteiden työntekijät että näytteitä tuoneet henkilöt kokivat, että ainetunnistukselle on Suomessa tarvetta. Monet harmittelivat tutkimuksen loppumista ja toivoivat pysyvää mahdollisuutta huumausaineiden tunnistamiseksi.

Edellä kuvatut ainetunnistuksen toteuttamista koskevat näkemykset tulisi ottaa huomioon toimintaa kehitettäessä. Näin varmistetaan palveluiden tavoitettavuus ja toimivuus, mikä puolestaan on tehokkaan haittojen vähentämisen edellytys. ✘

Ronja Järvelin ja Teemu Kaskela työskentelivät tutkijoina Kadulta labraan -tutkimuksessa.